



справ до судового розгляду має власну процесуальну мету, яка обумовлена причинами та передумовами виникнення стадії та загальною (кінцевою) метою цивільного судочинства.

2. Мета стадії підготовки носить проміжний характер, і спрямована на створення умов для досягнення кінцевої мети цивільного судочинства.

3. Мета стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду досягається діяльністю не тільки суду, але й інших учасників процесу (сторін, третіх осіб тощо).

4. Підготовка цивільних справ до судового розгляду є окремою самостійною стадією в кожному з видів процесуальних проваджень. Кожна з цих стадій має окрему процесуальну мету, яка хоча і зорієнтована на забезпечення умов правильного та своєчасного розгляду та вирішення цивільної справи, проте має свої особливості, обумовлені специфікою відповідного провадження.

5. Метою стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду є забезпечення судом та іншими учасниками процесу умов для правильного та своєчасного розгляду справи у відповідному провадженні.

Чітке визначення мети стадії підготовки цивільних справ до судового розгляду дозволить не тільки виокремити дану стадію серед інших структурних елементів цивільного процесу, але й визначити її сутність, зміст та межі. Разом з тим, результати проведеного дослідження дозволяють розкрити комплекс проблемних питань, які потребують подальшого вирішення. Зокрема серед них можна виділити такі: окреслення напрямків удосконалення чинного процесуального законодавства щодо закріплення порядку проведення підготовки в справі, процесуального оформлення її меж, визначення сутності та значення завдань даної стадії. Ці питання можуть і повинні стати предметом подальших досліджень, оскільки їх вирішення створить підґрунтя для розробки найбільш оптимальної та ефективної процедури підготовки цивільних справ до судового розгляду і, відповідно, до підвищення ефективності правосуддя в цілому.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільно-правових дисциплін
Хмельницького інституту регіонального управління та права
(протокол № 2 від 7 листопада 2003 року)*



*Трач О.М.,
аспірантка Львівського національного
університету імені Івана Франка*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПІДГОТОВЧОЇ ЧАСТИНИ ЗАСІДАННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Побудова в Україні демократичної, правової держави вимагає реформування цивільного процесуального законодавства та приведення його у відповідність до міжнародно-правових стандартів. Одним із етапів такого реформування можна вважати прийняття 21 червня 2001 року Закону України „Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України”¹. У

¹ Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України: Закон України від 21 червня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 39. – Ст. 190.



ньому закріплені положення стосовно апеляційного перегляду рішень та ухвал суду першої інстанції, що не набрали чинності, які до цього моменту в чинному законодавстві про судоустрій та судочинство України були відсутні. В цивільному судочинстві відбулися істотні зміни – з'явилося апеляційне провадження, що має свої специфічні завдання, предмет розгляду, етапи, які відрізняють його від інших стадій процесу. Введення в цивільне процесуальне законодавство нової стадії викликало низку запитань, що стосуються порядку розгляду справ судом апеляційної інстанції та потребують осмислення, вирішення на науковому рівні.

Розгляд справ судом апеляційної інстанції відбувається у судовому засіданні, яке можна поділити на відповідні частини, першою з яких є підготовча². Вивчення та аналіз норм, що регулюють підготовчу частину засідання суду апеляційної інстанції (особливо тих, що недостатньо чітко врегульовують те чи інше питання), має важливе значення насамперед для законотворчої діяльності в зв'язку з роботою над новим Цивільним процесуальним кодексом України. Воно є важливим і для правозастосовчої практики. Теоретичні дослідження цієї проблеми можуть підвищити ефективність такої форми захисту прав та законних інтересів.

Інституту апеляційного провадження було присвячено немало робіт вчених-процесуалістів в дореволюційній Росії. Дослідження окремих елементів апеляції здійснювались й деякими радянськими вченими, але, як правило, в зв'язку з висвітленням іноземного законодавства. У пострадянський період у Росії з'являється робота О.О. Борисової³, присвячена апеляції в цивільному і арбітражному процесі. В Україні деякі аспекти проблеми підготовчої частини засідання суду апеляційної інстанції розглянуті П.І. Шевчуком, В.В. Кривенком⁴. В своїх працях вони тільки попутно торкаються проблеми, що досліджується.

Вищенаведене дає змогу зробити висновок про недостатню дослідженість визначеної проблеми в умовах оновленого цивільного процесуального законодавства України в сучасній літературі. Дана робота має своєю ціллю дослідження теоретичних та практичних проблем підготовчої частини засідання суду апеляційної інстанції. Для досягнення даної мети визначені такі завдання: комплексний аналіз чинних норм цивільного процесуального законодавства України, що регулюють підготовчу частину засідання суду апеляційної інстанції; аналіз значення, визначення сутності даної частини судового засідання; розробка конкретних пропозицій по удосконаленню цивільного процесуального законодавства.

Підготовча частина засідання суду апеляційної інстанції - це початкова частина судового засідання. В ній суд апеляційної інстанції вчиняє сукупність процесуальних дій організаційного характеру та вирішує низку питань, що є процесуальними передумовами для всіх інших частин засідання суду апеляційної інстанції.

В підготовчій частині засідання суду апеляційної інстанції створюються умови, що забезпечують дотримання прав і законних інтересів учасників апеляційного провадження. В цій частині судового засідання розпочинається й виховний вплив судового процесу, оскільки учасники процесу і присутні в залі судового засідання вводяться у курс справи, що розгляда-

² Шевчук П.І., Кривенко В.В. Апеляційне провадження за новим цивільним процесуальним законодавством // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 4. – С. 34.

³ Борисова Е.А. Апелляция в гражданском и арбитражном процессе. – М.: Городец, 1997. – 160 с.

⁴ Шевчук П.І., Кривенко В.В. Апеляційне провадження за новим цивільним процесуальним законодавством // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 4. – С. 30-39; Шевчук П.І., Кривенко В.В. Апеляційне і касаційне оскарження судових рішень (коментар цивільного процесуального законодавства). – К.: Юридична книга, 2003. – 80 с.



ється, наочно переконаються в об'єктивності та неупередженості суду при перевірці законності і обґрунтованості рішень, ухвал суду першої інстанції, що не набрали чинності, в забезпеченні прав усіх учасників процесу. Правильно проведена підготовча частина судового засідання прискорює апеляційний перегляд справи.

Від якості проведення підготовчої частини залежить якість усього апеляційного перегляду. У даній частині засідання суду апеляційної інстанції не здійснюється і не повинна здійснюватись перевірка усіх матеріалів і доказів по справі з точки зору законності і обґрунтованості рішення, ухвали суду першої інстанції, що не набрали чинності.

Не можна недооцінювати роль та значення підготовчої частини засідання суду апеляційної інстанції і, як наслідок, допускати самовільне спрощення процедури відправлення даної частини судового засідання, поспішність або ж ставитись до неї як до певного "ритуалу", який не впливає на правильність перегляду справи, лише у зв'язку з тим, що дана частина носить підготовчий характер, що іноді робиться суддями.

Порушення процесуальних норм, що регулюють підготовчу частину засідання суду апеляційної інстанції, нерідко зводять нанівець усі процесуальні дії суду апеляційної інстанції, витрачені в наступних частинах судового засідання, і призводять до скасування чи зміни рішення, ухвали суду апеляційної інстанції в касаційному порядку. Без чіткого дотримання усіх вимог цивільного процесуального законодавства неможливе створення належних умов для перевірки законності і обґрунтованості рішень, ухвал суду першої інстанції, що не набрали чинності. Звідси випливає необхідність даної частини судового засідання.

Підготовча частина засідання суду апеляційної інстанції є гарантією виконання завдань усіх наступних частин судового засідання, ухвалення законних і обґрунтованих рішень, ухвал.

Хоча дана частина носить назву підготовчої (процесуальним законодавством вона не закріплена, але вироблена наукою цивільного процесуального права), проте не всі процесуальні дії, вчинювані в ній, носять виключно підготовчий характер (наприклад, вирішення питання про відводи, розгляд клопотань і т.д.).

Процесуальні дії, що вчиняються в підготовчій частині засідання суду апеляційної інстанції регламентовані законом. Але дана регламентація є недостатньою. Це пов'язано з тим, що цивільне процесуальне законодавство не містить окремої норми права, що стосується змісту послідовності вчинення процесуальних дій у підготовчій частині. Це є недоліком законодавства. З даного питання практика пішла наступним шляхом – порядок вчинення процесуальних дій у підготовчій частині засідання суду здійснюється відповідно до послідовності розміщення статей Цивільного процесуального кодексу України, що присвячені цій частині судового засідання. Такий вихід з ситуації, що склалась, є правильним.

У зв'язку з цим, ґрунтуючись на діючому законодавстві та судовій практиці, розглянемо питання про те, які дії і в якому порядку повинні вчинятись в підготовчій частині судового засідання.

Порядок проведення підготовчої частини є єдиним для всіх справ.

В цій частині судового засідання суд апеляційної інстанції з'ясовує і вирішує питання, щодо: 1) можливості розгляду справи у випадку неявки у судове засідання осіб, які беруть участь у справі, перекладача, експерта, свідка; 2) можливості розгляду справи при даному складі суду. В ній суд роз'яснює права та обов'язки перекладачеві, особам, які беруть участь у справі, експертів, вирішує клопотання.

Завдання підготовчої частини засідання суду апеляційної інстанції реалізуються шляхом послідовного здійснення наступних процесуальних дій.

Так, в призначений для розгляду справи час головуєчий відповідно до ст. 165 ЦПК України відкриває судове засідання і оголошує, яка справа розглядатиметься. На практиці ж він оголошує,



яка справа, за чиєю скаргою або поданням та на рішення (ухвалу), якого суду підлягає розгляду. Така деталізація хоча й прямо не передбачена ЦПК України, а вироблена судовою практикою, є досить важливою, оскільки ще до доповіді судді-доповідача, усі присутні зали судового засідання одержують інформацію про справу, що розглядатиметься. Доцільно було б закріпити положення вироблене практикою у нормах ЦПК України. Ст. 162 ЦПК України покладає на головуючого керівництво судовим засіданням і обов'язок забезпечення належного порядку в засіданні, надає йому право застосування необхідних для цього заходів. Головуючий в судовому засіданні займає особливе положення в складі суду і наділений великими повноваженнями, але як процесуальна фігура він невіддільний від складу суду. Керівне становище в судовому розгляді займає весь склад суду, але керівництво судовим засіданням від імені складу суду здійснює головуючий⁵.

Після оголошення головуючим справи, що розглядатиметься, секретар судового засідання відповідно до ст. 166 ЦПК України доповідає судові, хто з викликаних по справі осіб з'явився в судове засідання, чи вручені повістки та повідомлення тим, хто не з'явився, та які є відомості про причини їх неявки. Це дозволяє з'ясувати чи є необхідність у вчиненні наступних процесуальних дій, чи розгляд справи повинен бути відкладений. Відомості про явку осіб, які беруть участь у справі, представників, адвокатів, експертів, спеціалістів, перекладачів або їх неявку, причини відсутності та про вручення їм судових повісток зазначаються у протоколі (п. 5 ч. 4 ст. 198 ЦПК України). Що стосується перевірки вручення повісток, то П.В. Логінов, зазначав, що якщо її перенести в стадію попередньої підготовки на момент повернення зворотної розписки, то тим самим можна було виключити можливість відкладення справи через несвоєчасність чи неправильність вручення повісток. На його думку, перевірка повинна передувати відкриттю судового засідання і проводитись в момент повернення в суд зворотної розписки з тим, щоб у випадку необхідності можна було повторити виклик або, якщо не дозволяє час, послати повідомлення про перенесення слухання справи слуханням на другий день⁶.

Суд встановлює особу тих, хто з'явився. Перевіряються повноваження службових осіб, що з'явилися на засідання, а також повноваження представників.

Неявка на засідання суду апеляційної інстанції сторони або інших осіб, що беруть участь у справі, повідомлених про час і місце розгляду справи, не перешкоджає розглядові справи (ч. 3 ст. 303 ЦПК України). Особи, які беруть участь у справі, не зобов'язані з'являтися на слухання справи, але вони повинні бути повідомлені про час слухання справи для того, щоб вони могли скористатися своїми процесуальними правами. В зв'язку з цим К.С. Юдельсон писав: "змагальний цивільний процес розглядає особисту участь сторін в суді ..., як право сторони, яке гарантується законом, але до реалізації якого сторони не примушуються каральними засобами"⁷. Дане положення ст. 303 ЦПК України мотивоване законодавцем напевне тим, що в апеляційній скарзі, апеляційному поданні прокурора та поясненнях на них зазначено у чому полягає неправильність рішення (ухвали) суду, обставини справи та закон, якими спростовується рішення, нові факти чи засоби доказування, які мають значення для справи і заперечення проти доказів, коли суд першої інстанції необґрунтовано відмовив у їх

⁵ Дудко Н.А. Общие условия судебного разбирательства в системе гарантий социалистического правосудия. – Автореф. – М., 1985. – С. 17.

⁶ Логинов П.В. Предварительная подготовка гражданских дел к слушанию в суде. – М.: Госюриздат, 1960. – С. 138–139.

⁷ Юдельсон К.С. Проблема доказывания в советском гражданском процессе. – М.: Госюриздат, 1951. – С.104.



прийнятті або коли неможливість їх подання раніше зумовлена поважними причинами, перелік з використаних судом першої інстанції доказів, що підлягають дослідженню в суді апеляційної інстанції (п. 5 ч. 2 ст. 293 ЦПК України). Відповідно ж до ст. 301 ЦПК України “Межі розгляду справи судом апеляційної інстанції” при розгляді справи в апеляційній інстанції суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги, апеляційного подання прокурора. Суд апеляційної інстанції перевіряє законність і обґрунтованість рішення лише в межах позовних вимог, заявлених в суді першої інстанції. Тобто, в них повно викладені всі обставини і докази по справі, у тому числі і нові. Крім того, відкладення розгляду справи тягне за собою повторний виклик учасників процесу, втрату робочого часу та затягування розгляду апеляційної скарги, апеляційного подання. Тому явка зазначених осіб у апеляційний суд є обов’язковою.

Закон не зобов’язує суд апеляційної інстанції відкладати розгляд справи і в разі визнання причин неявки поважними. Суд може відкласти розгляд, але не зобов’язаний цього робити (факультативне відкладення справи). Визначаючи причини неявки кого-небудь з осіб, які беруть участь у справі, поважними суд апеляційної інстанції вирішує питання про відкладення розгляду справи, виходячи із конкретних обставин справи. Слід зазначити й те, що критерії визнання причин поважними цивільне процесуальне законодавство не містить, є його суттєвим недоліком. Це, на сьогоднішній день, суто оціночне поняття. Таким чином, відповідно до ст. 303 ЦПК України суд, визнавши причини неявки кого-небудь з осіб, які беруть участь у справі, поважними може й не відкласти розгляд справи. Дане положення суперечить ч. 3 ст. 15 ЦПК України, якою встановлюється, що суд, зберігаючи об’єктивність і неупередженість, створює необхідні умови для всебічного і повного дослідження обставин справи: роз’ясняє особам, які беруть участь у справі, їх права і обов’язки, попереджує про наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій і сприяє здійсненню їх прав у випадках, передбачених ЦПК України. Як видно суд зобов’язаний сприяти здійсненню прав осіб, які беруть участь у справі. Відповідно ж до ч. 2 ст. 303 ЦПК України особа, яка бере участь у справі, позбавляється можливості реалізувати своє право участі в засіданні суду апеляційної інстанції, але ж її неявка зумовлена поважними причинами. Тому доцільно було б внести зміни до ч.2 ст. 303 ЦПК України, встановивши у випадку визнання судом причин неявки поважними відкладення розгляду справи.

Крім того, слід підкреслити й те, що згідно з п. 7 ч. 2 ст. 299 ЦПК України суддя-доповідач при підготовці апеляційного розгляду справи за клопотанням сторін вирішує питання про виклик у судові засідання свідків, призначення експертизи, про залучення до участі в справі спеціалістів та про витребування інших доказів. Проте, глава 40 “Апеляційне провадження” не містить наслідків неявки свідка і експерта. Виходячи ж з ч. 1 ст. 302 ЦПК України у вищезазначених випадках очевидно слід керуватись ст. 175 ЦПК. Необхідно зазначити, що норми ЦПК України не містять наслідків неявки перекладача.

У кожному з випадків про відкладення розгляду справи суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу. У випадку відкладення розгляду справи суд апеляційної інстанції призначає одночасно день нового судового засідання, про що оголошує під розписку учасникам процесу, які з’явилися. Тих учасників процесу, які не з’явилися викликають в нове судові засідання повістками (ст. 176 ЦПК України).

Якщо розгляд апеляційної скарги, апеляційного подання не відкладено та хто-небудь з осіб, що беруть участь у справі, не володіє мовою судочинства і в судові засідання в зв’язку з цим викликався перекладач, то головуючий відповідно до ст. 167 ЦПК України роз’яснює перекладачеві його права та обов’язки і попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад і за відмову без поважних причин від виконання покладених



обов'язків. Як бачимо, перекладачеві першому з усіх учасників процесу роз'яснюються права і обов'язки (ст. 167 ЦПК України). Це пояснюється тим, що його участь у розгляді справи визнана судом апеляційної інстанції необхідною для забезпечення перекладу усіх дій, вчинюваних ним (судом).

Якщо згідно зі ст. 299 ЦПК України при підготовці апеляційного розгляду справи було вирішено питання про виклик у судове засідання свідків, то вони видаляються з залу судового засідання. Оскільки на них не повинна впливати позиція учасників процесу з приводу фактів, що досліджуються⁸. При цьому головуючий повинен вжити заходів, щоб свідки, яких допитали, не спілкувались з тими, яких суд ще не допитав (ст. 168 ЦПК України). Такий порядок сприяє об'єктивності показів свідків і дає можливість суду апеляційної інстанції правильно їх оцінити.

Якщо перепон для перегляду справи немає, головуючий оголошує склад суду, а також прізвища секретаря судового засідання, експерта, перекладача.

Перед тим як перейти до вирішення ряду важливих питань суд роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їх право заявляти *відводи* (ст.ст. 18-23 ЦПК), а потім приступає до вирішення заявлених відводів і самовідводів. Роз'яснення права заявляти відводи повинно здійснюватись в простій і зрозумілій формі і стосуватися як питання про те, по відношенню до яких осіб може бути заявлений відвід і за якими підставами, так і питання про момент заявлення відводу. Інколи є необхідним роз'яснення самого поняття відводу, яке іноді не зрозуміле окремим особам. Належне роз'яснення даного права є гарантом того, що особи, які беруть участь у справі, при необхідності скористаються ним. Право на відвід є процесуальною гарантією, яка забезпечує постановлення судом законних і обґрунтованих рішень, підвищує авторитет суду і його активів та посилює їх виховний вплив⁹. Надання можливості заявляти відводи на початку підготовчої частини має важливе значення. Така послідовність вчинення процесуальних дій є найбільш доцільною, оскільки роз'яснення цього права у кінці даної частини, зводило б нанівець усі процесуальні дії проведені вже судом в ході підготовчої частини. Подальший порядок проведення підготовчої частини залежить від того, чи були заявлені відводи, і від результатів їх вирішення.

У випадку, якщо заява про відвід була відхилена або відвід не був заявлений, головуючий роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їх процесуальні права та обов'язки. Так, головуючий роз'яснює особам, які беруть участь у справі, права і обов'язки визначені ст. 99 ЦПК України, а для сторін також права передбачені ст. 103 ЦПК України, про що зазначається в протоколі судового засідання. Такі роз'яснення в доступній формі надають їм можливість використати (реалізувати) право на вчинення певних процесуальних дій¹⁰.

Відповідно до ст. 99 ЦПК України дані особи мають право: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, одержувати копії рішень, ухвал, постанов і інших документів, що є у справі, брати участь у судових засіданнях, подавати докази, брати участь у їх дослідженні, заявляти клопотання та відводи, давати усні і письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування та заперечення, оскаржувати рішення і ухвали суду, а також користуватися іншими процесуальними правами наданими їм законом.

Крім того, на рівні з правами, які належать особам, які беруть участь у справі, сторони володіють такими правами, яких немає у вищезазначених осіб. Сторони у відповідності до ст.103 ЦПК України мають права, які дозволяють їм вжити заходи для врегулювання спору,

⁸ Давиденко Г.И. Рассмотрение гражданских дел. – К.: Политиздат Украины, 1989. – С.42.

⁹ Штефан М.Й. Цивільний процес: Підруч. для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2001. – С. 400.

¹⁰ Там само. – С. 401–402.



здійснити інші розпорядчі дії. Тому головуючий повинен роз'яснити позивачу право відмови від позову, сторонам - укладення мирової угоди, роз'яснити їх процесуальні наслідки, якщо вони будуть прийняті судом.

Норми чинного ЦПК України, що регулюють апеляційне провадження не передбачають прямої вказівки на право позивача відмовитися від позову. На відміну від цього глава 41 ЦПК України "Касаційне провадження" прямо закріплює ст. 332 Кодексу право позивача відмовитися від позову в суді касаційної інстанції. У зв'язку з цим виникає питання, чому законодавець не пішов аналогічним шляхом при ухваленні норм глави 40 ЦПК України "Апеляційне провадження". Ст. 298 ЦПК передбачено право на відмову від апеляційної скарги, апеляційного подання. Дана стаття містить положення про те, що у разі закриття апеляційного провадження в зв'язку з прийняттям судом відмови від апеляційної скарги, апеляційного подання повторне оскарження судових рішень особою, що подала дану скаргу, подання, не допускається. Залишається незрозумілим, чому особа у випадку відмови від апеляційної скарги, апеляційного подання позбавляється права касаційного оскарження. Можливо, зазначаючи такі наслідки законодавець мав на увазі відмову позивача від позову. Крім того, ст. 308 ЦПК України теж підтверджує право позивача на відмову від позову, посиланням на ст. 227 ЦПК України. Так, рішення суду підлягає скасуванню в апеляційному порядку з закриттям провадження у справі з підстав передбачених ст. 227 ЦПК України, а у нашому випадку п. 4 ч. 1 – "якщо позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом". Як бачимо нормативне закріплення права позивача на відмову від позову в суді апеляційної інстанції потребує доопрацювання.

До числа розпорядчих дій сторін відноситься і визнання позову. В суді апеляційної інстанції відповідач також може вчинити дану процесуальну дію. Слід відзначити, що позивач в суді апеляційної інстанції не володіє правом змінити підставу або предмет позову, збільшити розмір позовних вимог. Широкий перелік прав осіб, які беруть участь у справі, поєднується з покладеними на них процесуальними обов'язками.

Після вирішення усіх вище перерахованих питань суд переходить до заслуховування та вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі. Якщо такі будуть заявлені, то суд повинен вирішити їх негайно, але лише після того, як буде заслухана думка інших осіб, які беруть участь у справі, про що постановляється ухвала (ст. 171 ЦПК України). Статтею 171 встановлено порядок вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі. В зв'язку з цим залишається відкритим питання наявності права заявляти клопотання у інших учасників процесу.

Завершується підготовча частина засідання суду апеляційної інстанції, у випадку задоволення клопотання сторін (при підготовці апеляційного розгляду справи) про призначення експертизи та за відсутності обставин, які роблять неможливим розгляд справи, роз'ясненням головуючого експертові його прав і обов'язків і попередженням його про кримінальну відповідальність за відмову від виконання покладених на нього обов'язків або за дачу завідомо неправдивого висновку.

Таким чином, підготовча частина засідання суду апеляційної інстанції є передумовою якості усього апеляційного перегляду. Порушення зроблені в даній частині можуть звести нанівець усі послідовні процесуальні дії, вчинені при розгляді апеляційної скарги, апеляційного подання прокурора. Проте, незважаючи на важливість підготовчої частини засідання суду апеляційної інстанції, процесуальні дії вчинювані в ній цивільним процесуальним законодавством регламентовані недостатньо. Відсутня окрема правова норма, яка б визначала послідовність вчинення процесуальних дій у даній частині. Окремі положення носять оціночний характер. Норми ЦПК України містять прогалини щодо регламентації підготовчої частини та потребують доопрацювання. Пропозиції, що містяться в даному дослідженні, дадуть можливість



уникнути їх під час роботи над новим ЦПК чи при розробці змін до діючого кодексу, а також використати їх в судовій практиці чи то науково-педагогічній діяльності. Проведене дослідження спонукає до розгляду низки правових питань. Тому подальші розвідки з даної проблематики вбачаються в детальному дослідженні окремих процесуальних дій, вчинюваних в підготовчій частині засідання суду апеляційної інстанції.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 18 від 28 травня 2003 р.)*



*Петренко О. Б.,
аспірантка Інституту міжнародних
відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ЗНАКИ ДЛЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Юридіко-фактичною підставою застосування способів захисту є факт порушення виключних прав управомоченої особи. Відповідь на питання, яким чином володільцеві свідоцтва на знак для товарів та послуг з'ясувати, чи є факт порушення його прав та інтересів, повинно давати чинне законодавство. У п. 1. ст. 20 Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг"¹ (надалі – Закон) зазначається, що будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені статтею 16 цього Закону, в тому числі вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. Пам'ятаємо, що вид відповідальності (цивільна, кримінальна) обумовлюється специфікою правопорушення. В цьому дослідженні нас цікавитимуть особливості саме цивільного порушення прав на знаки для товарів та послуг.

Прогресивним кроком у напрямку забезпечення ефективності захисту прав на товарні знаки слід визнати внесення українським законодавцем до Закону відповідних змін та доповнень від 22.05.2003 р.² Насамперед слід відзначити, що правову кваліфікацію як порушення прав на товарний знак у Законі отримали не тільки неправомірні дії на стадії вчиненого правопорушення, але й неправомірні дії на стадії готування до вчинення правопорушення. Таку позицію можна визнати справедливою з огляду на те, що, як правило, правопорушення у цій сфері вчиняються у формі умислу, тобто правопорушник цілеспрямовано йде на такі кроки, усвідомлюючи та розуміючи, що він робить, і якого результату він прагне досягти. Якщо підприємство розпочинає налагодження виробництва своєї продукції, намагаючись у подальшому несанкціоновано використати товарний знак конкурента, то у такому випадку у власника свідоцтва є можливість

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.

² Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 35. – Ст.271.